

Podsjećajući da Pečka patrijaršija "okuplja svoje vjernike kao Srbe", autor naglašava da je ona zapravo "država u državi", neka vrst "pravoslavne teokracije u okviru teokratskoga muslimanskog carstva" s čijom pomoći pokušava ubirati crkvene dadžbine i od katolika (primjer Bosne, Hercegovine i Slavonije).

Laszlo Hadrovics podsjeća na stvarnost prema kojoj je SPC pod otomanskom vlašću svojim vjernicima postala zamjenom za srpsku državu. Stoga nije teško razumjeti da je u njihovim očima jurisdikcijsko područje Pečke patrijaršije postalo "srpskom zemljom" neovisno o povijesnim granicama i bez obzira na prostor srpske srednjovjekovne države.

Hadrovicsevu studiju slijedi pogovor Radoslava Katičića s naznakom vrijednosti knjige, koja je iz nepoznatih razloga ostala gotovo nezamijećena u hrvatskoj historiografiji. Akademik Katičić podsjeća na brojne 'diplomatske' akcije srpske hijerarhije kod ruskih vlasti u kojima se tvrdi da je Požega u Slavoniji "srpski grad", da je manastir Lepavina u "srpskoj zemlji", da su Križevci "grad srpske zemlje", da je Pečuh također u "srpskoj zemlji", napokon da su područja Vojne krajine u Hrvatskoj "od starine bile srpske oblasti" itd.

Imajući pred sobom Hadrovicsevu knjigu *Srpski narod i njegova crkva pod turskom vlašću* (str. 9-143) i Katičićev *Pogovor* (str. 145-167) pažljivom će čitatelju novija i najnovija povijest našeg prostora odjednom postati mnogo jasnijom.

Iz navedenoga proizlazi da će hrvatsko izdanje 'zaboravljene' Hadrovicseve studije pojasniti neke manje poznate ili posve nepoznate stranice naše prošlosti i potaknuti nova i objektivna istraživanja.

Franko Šanjek

Ivica GOLEC, *Povijest školstva u Petrinji 1700.-2000.*, Izd. Matica hrvatska Petrinja, Petrinja 2000, 561 str.

Matica hrvatska u Petrinji nastavlja svoju uspješnu izdavačku djelatnost. Nakon dva sveska *Petrinjskog zbornika* i više monografija nedavno je objavila i novu knjigu svoga člana Ivice Goleca koji se svojim dosadašnjim znanstvenim radom iskazao kao pouzdan istraživač prošlosti svoga rodnoga grada i njegove šire okolice. To potvrđuju njegove dosad objavljene knjige *Povijest grada Petrinje* i *Petrinjski biografski leksikon*, kojima se sada pridružuje i *Povijest školstva u Petrinji 1700.-2000.*

Upornim traganjem za arhivskom građom Golec nas u svojim knjigama iznenađuje količinom novih, dosad nepoznatih podataka i njihovim sređivanjem, valorizacijom i uobličavanjem u pregledne tekstove, iz kojih nije teško iščitati veliku ljubav prema rodnom gradu. No taj emocionalni odnos nije ga omeo u znanstvenom pristupu proučavanju i obradi povijesne građe. Naprotiv, bio je poticaj za stalno nova istraživanja, što je potvrdio i svojom najnovijom knjigom *Povijest školstva u Petrinji*.

Knjiga ima 561 stranicu na kojima su uz tekst otisnute i 232 fotografije. Riječ je o starijem i novijem ilustrativnom materijalu različita sadržaja (portreti oso-

ba, skupne fotografije nastavnika i učenika, fotografije školskih zgrada i pojedinih dokumenata). U uvodu je autor dao pregled arhivskih ustanova i fondova kojima se koristio te osvrtno na parcijalnu literaturu kojom se također koristio kako bi izradio tekst o cjelokupnom školstvu u Petrinji. Tekst je podijelio u deset dijelova. U prvom dijelu razmatra bitne značajke društvenog i političkog stanja u Petrinji i Vojnoj krajini od 1700. nadalje. U drugom dijelu prikazuje djelatnost tzv. Normalne škole od 1825. do 1860. godine te početke djelatnosti Djevojačke, Geometrijske i Glazbene škole u Petrinji. Slijede dijelovi s obradama utemeljenja i djelovanja Učiteljske škole i gimnazije te Vinogradarsko-voćarske, Šegrt-ske i još nekih škola. Kao posebni dio obrađena je Druga opća učiteljska skupština u Petrinji 1874. godine, a zatim učiteljske udruge i učenička društva. U sedmom dijelu autor obrađuje razvoj petrinjskoga osnovnog školstva, da bi se u osmom dijelu podrobno pozabavio radom Učiteljske škole poslije Drugog svjetskog rata do njezina konačnog prestanka rada 1965. godine. U tom dijelu autor iznosi i osnovne značajke Glazbene škole od 1945. do 2000. godine. Deveti dio sadrži bitne pokazatelje djelovanja Pedagoške akademije u Petrinji te prikaz njezina prelaska u Visoku učiteljsku školu (1997.) kao samostalnu visokoškolsku ustanovu. U desetom dijelu iznesen je pregled osnivanja i početka rada svih osnovnih škola, koje su bile ustanovljene i koje su djelovale u selima općine Petrinja. Posebno valja napomenuti da je autor obradio i razdoblje Domovinskog rata kada su mnoge petrinjske škole nastavile rad u progonstvu. Zbog četničke okupacije Petrinje velika većina učenika i nastavnika Hrvata morala je napustiti grad i skloniti se u druge dijelove Hrvatske gdje je organiziran školski rad, da bi se nakon oslobođenja grada škole obnovile u novim uvjetima.

Školstvo je nesumnjivo značajan segment društvenog života i pokazatelj kulturnog i civilizacijskog dometa jedne nacije. U razvoju mreže škola i školskog sustava (vrste škola, broj polaznika, nastavni sadržaji u školskim programima, rezultati školskog rada, odnos vlasti prema školstvu itd.) prelamaju se društveni odnosi i aktualna politika u pojedinim razdobljima ukupnoga povijesnog razvoja. Zbog toga proučavanje razvoja školstva u svakoj zemlji, pa tako i u Hrvatskoj, značajan je i neophodan dio povijesnih istraživanja. Zato pojavu znanstvene obrade razvoja školstva - bilo da se radi o cjelovitom pregledu hrvatskog školstva ili samo o užem nacionalnom području - treba s razlogom pozdraviti. Zato treba pozdraviti i knjigu Ivice Goleca kao vrijedan prilog hrvatskoj historiografiji. Tu vrijednost ne umanjuje činjenica da se u knjizi obrađuje školstvo jednoga grada i njegove okolice, jer za nastajanje sinteze hrvatskoga školstva, a zatim i sinteze kulturne povijesti Hrvatske, takve su obrade prijeko potrebne.

Golčeva knjiga donosi iscrpnu obradu razvoja školstva u jednome hrvatskome gradu, koji je više stoljeća bio u sastavu vojnog pojasa uz tursku granicu pa je zbog toga imao i specifičan društveni sastav i gospodarski i politički razvoj. Tu su potrebe školstva imale specifično obilježje pa su se po tim potrebama ustrojivale i školske ustanove. Upravo smo o tim specifičnostima do sada malo znali ili gotovo ništa, a autor nam to argumentirano predočava.

Dosadašnji radovi o školstvu u Hrvatskoj ponajviše su obuhvaćali razvoj pojedinih škola i obično su se pojavljivali u povodu proslava godišnjica njihova osnutka. Bilo je i pojedinačnih radova o djelovanju pojedinih školskih djelatnika, a oni su obično ustrojeni kao prigodni zbornici. Knjiga Ivice Goleca *Povijest školstva u Petrinji* uvelike se od njih razlikuje. To je djelo sveobuhvatno, što znači da obuhvaća obradu svih škola koje su u Petrinji u tri minula stoljeća na-

stajale i djelovale, a prikazane su na temelju izvorne građe obrađene znanstvenom metodom. Praćenje razvoja pojedinih škola autor je povezoao s općim društvenim i političkim stanjem u pojedinim razdobljima.

Kad je riječ o izvornoj građi, treba napomenuti da se autor koristio dokumentima i ostalim materijalima pohranjenim u različitim arhivima (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Državni arhiv u Bjelovaru, Državni arhiv Sisak - Sabirni centar Petrinja te Ratni arhiv u Beču, u kojemu je proučio građu o petrinjskom školstvu u 18. stoljeću). Koristio se dokumentima koji se odnose na prosvjetne i kulturne ustanove Petrinje, ali i na javne i upravne službe. U prikupljanju podataka za pojedine škole autor se koristio suvremenim tiskom, brojnim tiskanim godišnjim školskim izvješćima, zbirka zakona, a proučio je također i brojne časopise, brošure, memoarsku građu, statistike i priručnike za političku upravu.

U izradi teksta autor se odlučio za pojedinačnu obradu svake škole u kronološkom slijedu, ocrtavajući tako etape njihova razvojnog puta. Pri tome se jasno uočavaju politički čimbenici koji su utjecali na oblikovanje i razvoj školskih ustanova i određeno usmjeravanje škola prema ostvarivanju političkih ciljeva. U prikaze djelovanja pojedinih škola autor je uključio i prikaz djelovanja pojedinih nastavnika, a za novije razdoblje i podatke o pojedinim učenicima, njihovoj aktivnosti i uspjehu. Sve su te pojedinosti potvrđene upozorenjima na izvornu građu. Zbog toga je tekst u pojedinim dijelovima dobio obilježje kronike, koja će - posebno novije naraštaje - podsjetiti na doba školovanja ili službovanja u pojedinim petrinjskim školama. Autor je u tekst unio i pojedine dokumente (bilo arhivske spise, bilo izvode iz suvremenog tiska), što je za ovakvu vrstu monografije prihvatljivo, jer će knjiga - kako je i sam autor u predgovoru naglasio - "koristiti istraživačima i piscima buduće povijesti školstva u Hrvatskoj".

I na kraju, treba spomenuti da je autor gotovo u potpunosti rekonstruirao osnivanje i djelovanje ne samo svih petrinjskih škola, već i ostalih prosvjetnih ustanova kao što su ustanove za predškolski odgoj, učiteljske udruge, učenička društva, dobrotvorne udruge za pomoć siromašnim učenicima i dr. Tome treba dodati i kratak pregled osnovnih škola na petrinjskom području. Autorove obrade u cjelini upozoravaju na osnovna obilježja vremena u kojima su škole i ostale prosvjetne ustanove petrinjskog kraja djelovale ocrtavajući značenje tih ustanova za kulturni život grada. Koliki je trud i napor autor uložio u pripremanju svog opsežnoga rada potvrđuje i popis izvora i literature navedene na kraju knjige. Sažetak knjige, osim na hrvatskom, tiskan je i na tri strana jezika "engleskom, njemačkom i francuskom, a na posljednjim stranicama je i kazalo osobnih imena.

Knjigom *Povijest školstva u Petrinji 1700.-2000.* Ivica Golec se - kao i u prethodnim radovima - iskazao kao dobar poznavalac metodologije znanstvenog rada s istančanim i korektnim odnosom prema arhivskoj građi i smislom za pregledno predočavanje povijesne problematike. Njegova najnovija knjiga vrijedan je prilog hrvatskoj historiografiji i ima svoje mjesto u širim razmjerima proučavanja hrvatske povijesti.

Hrvoje Matković